

UN ENEMIC DE LES FALLES: EN ELS TRENTA ANYS DE *COMBUSTIBLE PER A FALLES*

Antoni Furió
Universitat de València

Fins no fa molt Fuster havia sigut demonitzat només pels sectors més reaccionaris i virulents de la societat valenciana. Per aquells que, sense haver-lo llegit —però instigats pels que sí que ho havien fet, o almenys sabien el que representaven i podien representar els seus escrits, les seues idees—, el consideraven poc més que un renegat, un abominable traïdor a les essències pàtries i, com a tal, mereixedor de les més severes repressions, ja fóra l'insult groller en les pàgines dels periòdics, la crema en efígie en una plaça pública o la bomba a la finestra de sa casa. Ara, com aquell Cid que guanyava batalles després de mort, són legió els qui —igualment sense haver-lo llegit: sense haver llegit més de dos o tres papers d'urgència, vull dir; o per haver-lo llegit malament: com un catecisme o un manual d'instruccions— s'afanyen a responsabilitzar-lo de tots els mals del país, de totes les guerres perdudes, de totes les discòrdies civils. I això precisament, argumenten, per no haver sabut comprendre el país real. Per aquella displicència activa pròpia dels intel·lectuals, que els fa refractaris, quan no obertament hostils, a les manifestacions de la cultura popular. Amb la seua lluita contra els tòpics, amb el seu desdeny i els seus atacs contra les essències més genuïnes i profundes de la cultura tradicional valenciana, de la paella a les Falles, Fuster hauria hipotecat greument les possibilitats de reconstrucció i de cohesió nacional del país. Al capdavant un país no el construïxen —o no el construeïxen només— els intel·lectuals, sinó els equips de futbol, les confraries de Setmana Santa i, de manera particular en el cas valencià, les comissions falleres. Fuster s'equivocà seriosament en menystenir l'arrelament i la influència de la trama associativa popular i la seua aportació a la tasca col·lectiva de recuperació cívica i nacional. I els valencians encara

estariem pagant les conseqüències d'aquest error històric.

Bé, també això és un tòpic. El d'una pretesa incompatibilitat entre la racionalitat fusteriana —hostil, és cert, al tòpic i la irracionalitat: per pura exigència intel·lectual— i la capacitat integradora i mobilitzadora de la cultura popular. El d'una desafecció o fins i tot animadversió del mateix Fuster envers les diverses formes i manifestacions d'aquesta cultura. I per a desmentir-lo, res millor que llegir *Combustible per a falles*: un llibre sobre les Falles, sobre la festa fallera, publicat ara fa trenta anys. Un llibre que recull els articles que Fuster escrivia cada any quan s'acostava Sant Josep, sol·licitat per algunes comissions falleres o pels periòdics en què col·laborava regularment. Així, els articles recopilats el 1967 en *Combustible per a falles* van veure la llum originalment en revistes com *Festivitades*, *Fallas* i *Foc i flama*, aquestes dues últimes de Gandia, i, sobretot, en els diaris *Levante* i *Jornada*, tots dos de la ciutat de València. Altres articles de tema faller, no recollits en el llibre, van aparèixer en els llibrets d'algunes falles de Sueca, el poble natal i de residència de l'escriptor. Com ara "Falles de poble", publicat el 1956 en el llibret de la Falla del Mercat; o "Memòria de Bernat i Baldoví", "Paraules sobre les flames", "Comentari sobre la pólvora", "Elogi del ninot" i "Comentari sobre el bunyol", apareguts en els llibrets de les falles del carrer de la Mare de Déu de Sales i de l'avinguda del Divuit de Juliol, entre els anys 1961 i 1963. A Sueca, a Gandia i a la mateixa València dels anys cinquanta i primers seixanta, no sols Fuster no apareixia ni semblava hostil a les falles, que demanaven la seua col·laboració, sinó que les Falles i el món faller no eren —encara— hostils a Fuster.

Combustible per a falles no és, no podia ser-ho, un llibre contra les Falles, a pesar de la "modesta mala fama d'escriptor una mica àcid i fins i tot malèvol" que el mateix Fuster s'atribueix en la introducció, tot i que de seguida s'afanya a advertir el lector que no són precisament aquests papers els que la corroboren. Tampoc no és un estudi sobre la festa de les Falles, una obra erudita o acadèmica, sinó un recull de papers conjunturals, escrits per a la mateixa festa (per als llibrets de falla, per a les revistes falleres o per als periòdics que hi dedicaven pàgines especials), però que, com molts altres escrits de Fuster, tenen la virtut de transcendir el pretext immediat, la conjuntura en què foren publicats, per a erigir-se en petites peces de gran valor literari i perfectament encaixades en un volum unitari. Aquest és també l'origen d'altres llibres tan emblemàtics de Fuster com *Examen de consciència*, *L'home, mesura de totes les coses* o, fins i tot, el *Diccionari per a ociosos*.

Per això *Combustible per a falles*, com els altres títols citats, és molt més que un recull d'articles, que una mera selecció d'escrits heterogenis i circumstancials, per a convertir-se en un veritable llibre unitari, en una invitació a la festa de les Falles. Cosa que aconsegueix gràcies a la seua intel·ligent estructura formal que permet ordenar i cabdellar a través d'un fil conductor comú els diversos ingredients temàtics. Que no són altres que els de la mateixa festa fallera: el ninot, la pólvora i els castells, el llibret de falla, els bunyols, l'uniforme, la música... Tots aquests elements inspiren unes reflexions més genèriques sobre el caràcter dels valencians, sobre les seues febleses i les seues virtuts. Fuster també es capbussa en la història i la geografia de les Falles. En com han anat cixamplant-se des de la capital valenciana a les comarques pròximes i en com, de la seua senzillesa inicial, de festa de barri, han passat a envoltar-se d'una parafernàlia cada vegada més oficialitzada, amb himnes, presentacions, jerarquia i protocol. Molt pròpia també dels valencians, o almenys d'un cert caràcter valencià. I fins i tot evoca la seua pròpia infantesa, la d'un temps encara innocent, de

falles de carrer, per a oposar-la a la creixent burocratització de la festa.

Però els escrits de Fuster no són, no poden ser-ho, merament evocadors o descriptius, costumistes. Són sempre papers esmolats i intel·ligents, d'una intel·ligència incisiva i fecunda, que aprofiten els ingredients de la festa –i en primer lloc els tòpics, que són un reflex exagerat de la realitat, una caricatura– per a analitzar el caràcter i el comportament dels valencians, de la societat valenciana. Per exemple, posant de manifest l'ambivalència, el doble sentit, de la majoria dels estereotips fallers, que pretenen resumir i condensar la personalitat valenciana. Com ara el pensat i fet, que és un homenatge a la capacitat d'improvisació dels valencians, però també un testimoni de la seua inconsistència, ja que si les coses no es fan de seguida es queden a mitjan fer. O, també, la burla satírica, l'essència mateixa de la falla, que pot ser sana, positiva, quan esdevé instrument de denúncia social o quan ridiculitza la cursileria, la coentor, però que també pot ser reaccionària, quan s'oposa als avanços, a les novetats, que substitueixen o subverteixen els valors tradicionals.

Ja sabem que Fuster no va ser ben entès. Que la seua lluita contra el tòpic, que no era sinó una exigència d'higiene intel·lectual i moral, va ser manipulada, aprofitada pels sectors més reaccionaris i incívils per a desqualificar l'escriptor i les seues idees i presentar-lo com un renegat, enemic de la pròpia pàtria. Fins al punt de ser cremat en efígie a la plaça major de la ciutat de València, aquella que encara es deia del Caudillo, en una cerimònia amb una nodrida aglomeració de públic i amb la presència aprovadora de les màximes autoritats locals, a la manera dels antics actes de fe de la Inquisició. Era al març del 1963, en el moment més intens de la campanya contra Fuster arran de la publicació d'*El País Valencià*, un llibre poc complaent amb els tòpics i amb la mateixa realitat valenciana, que va mobilitzar en contra seu tot l'estament faller i que preludiava la utilització posterior de les comissions falleres, ja en els anys de la transició democràtica, com

a avançada i mecanisme de reproducció de l'anticatalanisme més primari.

Amb tot, Fuster no deixà d'escriure sobre les Falles i el 1967, ara fa 30 anys, decidí reunir una selecció d'articles i donar-los forma unitària en *Combustible per a falles*. Un llibre bonic i amé, ben escrit i de profitosa lectura, fa 30 anys i ara. Un llibre intel·ligent i higiènic, que es revolta contra el tòpic, però no tant contra el tòpic faller, sinó contra el tòpic de l'hostilitat i la displicència de Fuster envers

les Falles i la cultura popular. Un llibre que, per tot això, hauria de ser de lectura obligada en les escoles i en les comissions falleres. Tinc la confiança que, si no de lectura obligada, perquè mai no s'hauria d'obligar a llegir res a ningú, algun dia les falles i el món faller llegiran aquest llibre sense prevencions i reivindicaran Fuster com un dels seus, almenys com un dels qui més i millor –i més amablement també– han escrit sobre la festa de les Falles. ■